

## "TOPLUM VE AİLE" İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR'DA KULLANILACAK YÖNTEM VE ÖNERİLER

Prof.Dr. Beğlân TOĞROL  
İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Aile Araştırma Kurumu'nun kuruluşu ile sosyal tarihimiz açısından toplumumuzun geçmişine ve bugününe ışık tutacak ciddi bilimsel çalışmalar yapılma imkânı artık ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu gaye ile, herşeyden önce, delillerle yani rakkamlarla desteklenen gerçekleri ortaya çıkaracak araştırmalara öncelik tanınmalı ve geniş çaplı ekip çalışmalarının düzenlenmesine özen gösterilmelidir. "Cambridge'deki Nüfus ve Sosyal Yapı'yı İnceleme Grubu"nun "Cambridge Group for the History of Population and Social Structure" çalışmaları gibi çalışmalarla toplumumuzun sosyal yapısının tarihçesini ortaya çıkarmak gerekir. Cambridge grubunun çalışmalarının gayesini Laslett (1965) kısaca; "toplumun zaman içinde rakkamlara dayanan incelenmesi", olarak ifade etmektedir. Belirli bir tarih kesitinde yaşamış insanların sayısı, doğma, evlenme, ölme temayülleri ile aile, köy, kasaba içindeki, çeşitli yörelerdeki ve sosyal tabakalardaki yerleri ve düzenleri gibi konular İngiltere ve Fransa'da(\*) kendi toplumları açısından büyük bir dikkatle incelenmektedir. İlk hedeflerinin İngiltere'nin veya Fransa'nın ve hatta tüm batı Avrupa'nın sayılara dayanan tarihçesinin tesbiti olan bu çalışmalar, aynı zamanda, sosyologlara, psikologlara, antropologlara, siyaset bilimciler, biyologlara ve genetikçilere tarihî perspektif içinde rakkamlara dayanan deliller sunarak, bunların ışığında toplumlarının sosyal ve hatta biyolojik tarihini yeniden yorumlama imkânı kazandırmaktır.

İngiltere'de ilk nüfus sayımı 1841 yılında, 19. yüzyılın ortasında yapılmış olmakla birlikte, bu Grup 1538'den beri tutulan kilise kayıtlarını, vergi toplama

(\*)Institut National d'Etudes Demographiques, Paris.

ve benzeri gayelerle tutulmuş her türlü demografik kayıtları son derece etraflı bir şekilde incelemekte, böylece, İngiltere'nin sosyal yapı tarihinin son 400 yılına ışık tutmakta, daha da gerilere inerek 11. yüzyıla kadar incelemelerini sürdürmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmalar, bilhassa aile, hane ve köy cemaati üzerinde odaklaşmakta ve kilise kayıtları taranarak belirli yöntemlerle, 10.000 ayn yörenin demografik tablo dökümlerinin yapılmasına çalışılarak bütün bilgiler bilgisayar sistemlerine geçirilmektedir. Bu yöntemle her yerleşim biriminin sosyal yapısının özellikleri gün ışığına çıkmaktadır. Böylece, bu bilgilerin, meselâ, geçmişteki sosyal yapı ve ekonomik olaylar arası ilişkilerin günümüzdeki gıda kaynakları ve nüfus sorunu üzerindeki çalışmalara yön vermesi beklenmektedir. Kullanılan bu yeni yöntemlerle geçmişteki sosyal yapı'nın yeniden tertiplenmesi (reconstruction) mümkün olmaktadır. Bütün çalışmalar henüz tamamlanmamış olmakla birlikte, artık ilk kısım çalışmalar sonucunda İngiltere'de endüstri öncesi aile yapısıyla ilgili bilgiler gün ışığına çıkmıştır. Bu araştırmalar endüstri öncesi İngiliz köy toplumunun "aile" yapısının eskiden zannedildiğinin aksine, tamamen "çekirdek aile" türünden bir yapıya sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu çekirdek ailelerde çocuklar, aynı zamanda, ortalama 12 yaşından sonra başka ailelerin yanına çirak olarak verilmekteymiş. Araştırmacılar hanelerdeki kişi sayısının sosyal statü yükseldikçe çoğaldığını ve İngiltere'de akrabalar arası yakınlığın ve geniş aile türünden yaşama tarzının endüstri devriminin sonrasında, ekonomik göstergenin yükselişiyle birlikte ortaya çıktığına dikkati çekmektedir.

Fransa'da F. Braudel'in arşivlere ve belgelere dayanarak başlattığı, ve "Akdeniz ve Akdeniz Dünyası" adlı dev eserinde kemâle eren, "ekonomik ve toplumsal tarih" anlayışına, aslında Türk tarih bilimi yabancı değildir. Kaynaklara inen tarih çalışmalarıyla ün yapmış rahmetli Profesör Mehmet Fuat Köprülü ile Profesör Ömer Lütfü Barkan bu konuda ilk akla gelenler arasındadır. Ömer Lütfü Barkan bilimsel çalışmalarını 1940'lı yıllardan itibaren arşivlere, kaynaklara dayandırarak ekonomi politik tarihimize ilgili önemli eserler ortaya koymuş, dışarıda ve içeride büyük takdir toplamış bir sosyal bilimcimizdir. Bilhassa, Braudel'in "Akdeniz" eserinin ikinci baskısında Doğu Akdeniz'le ilgili olarak ilk baskıda verdiği bilgileri, Barkan'ın çalışmalarına dayandırarak tashih ettiği bir gerçektir. Profesör Barkan (1953) "Tarihî Demografi"yle ilgili makalesinde bu konunun önemine etraflıca işaret etmektedir :

*Tarihte tetkik mevzuu yapılabilecek her hadisenin demografik sahada daima bir aksi ve neticesi bulunmaktadır. Belirli bir devir ve medeniyetlere has nüfus imkân ve zaruretlerini, memleket nüfusunun kütlesi, kesafet ve dinamizmi, yer değiştirme imkân ve sür'ati, artış nisbeti, yaşlara, cinsiyete ve meşguliyet nev'ine göre tereküp tarzı v.s. gibi demografik âmiller hesaba katılmazsa, birçok hadiselerin hür olarak incelenmesi mümkün değildir.*

*Demografik veri'ler devlet işlerimizi ve ekonomik teşebbüslerimizi verimli bir şekle sokmak, yurdumuzun hal ve gelecekteki iktisadî, ziraî ve sosyal problemlerini aydınlatmak ve ona göre kalkınma plânları yapmak ve tedbirler almak, dost veya düşman bir ülkenin askerî kuvvetini ve savaş kabiliyetini ölçmek üzere yön verici bilgilerdir. Nüfus meseleleri tarihin yapıcı kuvvetleri arasında, hadiselerin "niçin"lerini izah etmeye en çok yarayan verilerdir.*

*Batı'da, muntazam nüfus sayımı işinin çağdaş toplumların sosyal bünyelerinde belirli bir ilerleme seviyesinin mahsulü olduğuna dair bir inanç mevcuttur. Daha doğularında böyle kayıtların bulunduğundan haberleri yoktur. Halbuki Osmanlı İmparatorluğu'nun, devlet arşivleri büyük bir kısım itibariyle muhafaza edilmiş, yegâne Türk-İslâm, Doğu Akdeniz ve Balkanlarla ilgili çok kıymetli bilgileri ihtiva eden kaynaklardır.*

*Türk arşivlerinin en kıymetli hazinesi, eski bir idarî an'anenin 30-40 sene gibi fasıllarla yapılmasını âmir bulunduğu büyük nüfus ve vergi tahrirlerinin neticelerini tesbit eden ana defterlerdir. 1000 kadarı muhtelif arşivlerimizde mevcut olan bu ana defterler (kütükler), şu veya bu vergiyi toplamak için tesadüfen ve hususî maksatlarla yapılmış sayımlar olmayıp İmparatorluğun idarî, malî bütün teşkilâtının esasını teşkil edecek surette tasarlanmış ve yalnız vergi mükelleflerini değil, türlü hizmetler ve imtiyazlar dolayısıyla vergiden muaf olanları da, ümera, asker, kör, topal, müflis, misâfir v.b. bilgileri ve bütün erkekleri ihtiva eden hakikî nüfus istatistikleridir.*

Arşivlere inerek yapılacak araştırmaların geçmişimizdeki toplum zelliklerimize Batı'da yapılanlara benzer bir seviyede ışık tutacağı ve delillere dayanan gerçek mukayeselerin yapılmasına imkân vereceği ortadadır. Bu tür araştırmaların yanı sıra, köyde, kentte günümüzde toplum ve aile yapımızı bilimsel yöntemlerle sistematik olarak inceleyen çalışmalara da çok ihtiyaç vardır. Böylece, toplumumuzla ilgili farazî ve lâfzî fikirler bir yana bırakılarak bilimin ışığında geleceğimizi tasarlamamız mümkün olabilecektir.

#### K A Y N A K L A R

- Barkan, Ömer Lütfü, (1951-53) "Tarihî Demografi" Araştırmaları, Türkiyat Mecmuası, Cilt X.
- Laslett, P. (1965) "The History of Population and Social Structure", The International Social Science Journal.